

ODWROCIĆ (120) *vb pf*

Pierwsze o jasne; -ó- (12), -o- (3) OpecŻyw (2), MurzNT.

inf odwrócić (21). ◇ *fut 1 sg* odwrócę (5). ◇ *2 sg* odwrócisz (11). ◇ *3 sg* odwróci (4). ◇ *2 pl* odwróćcie (1). ◇ *3 pl* odwróćą (2). ◇ *praet 1 sg m* odwróciłem, -m odwrócił (2). ◇ *2 sg m* odwróciłeś, -ś odwrócił (10). ◇ *3 sg m* odwrócił (12). *f* odwróciła (3). ◇ *1 pl m pers* -smy odwrócili (1). ◇ *3 pl m pers* odwrócili (5). *subst* odwróciły (1). ◇ *imp 2 sg* odwróć (22). ◇ *2 pl* odwróćcie (2). ◇ *con 2 sg m* by odwrócił (1). ◇ *3 sg m* by odwrócił (7). ◇ *con praet 3 sg m* by był odwrócił (1). ◇ *impers praet* odwrócono (1). ◇ *part praet act* odwróciwszy (7).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVIII w.

1. Wykonać ruch w bok lub do tyłu [w tym: *co* (61), *czego* (1)] (62) :

Przen [od kogo] (1) :

W przeciwstawieniu: »odwrócić ... obrocić« (1): Gdy Bog vblągány/ moc fwoię od nas odwróciwży/ ná Pogańńtwo ią obroći/ ná tym iuz wżyftko zwycięftwo záwifnie. *PowodPr* 82.

a. Wykonać ruch części ciała, skierować część ciała w którą stronę (zwykle w znac. 'odwrócić się'); *avertere Vulg, PolAnt, Calag; declinare PolAnt* (61) : Y rzekł ku mnie Pan: fynu człowieczy ziedz ty kfięgi. Y odwróciłem vftá fwe/ á nákarcił mię tymi kfięgámi *BielKron* 96.

Zwroty: »odwrócić oblicze, twarz« [w tym: *od kogo* (1), *od czego* (1)] = *uchylić się* (2:1): obliczám mégo nie odwrocil od káraiących ij od pluiących na mię. *OpecŻyw* 109v; *BielKron* 357; o tym vbczowánium iego tenże Dawid powiedział/ [...] iż nie miał od tągánia ich odwrócić fwiętego oblicza fwoiego. *RejPos* 105.

»odwrócić oczy, twarz, lice« [w tym: *od kogo* (3), *od czego* (1)] = *nie patrzeć; avertere faciem Calag* [szyk zmienny] (3:3:2): widząc go ták fżpetnego/ Odwróciłá twarz od niego. *BierEz* B4, C3v; Odwroc lice twoye od vbráney álbo chędogyey byáley głowy. *GliczKsiąż* P7v; *KochMon* 34; *Calag* 112b; odwrócili oczy od fromoty oycá fwego: y wfpák idąc/ pokryli fżátą członki iego *SkarŻyw* 271, 304; *StryjKron* 6.

»odwrócić na stronę« (1): rufzył ciálá y kości s. Wáwrzyńcá wywiádując fie znákw od niego iefliby chćiał do Polfki/ ále odwrócił twarz fwoię na ftronę dáiąc znák iż nie chce *BielKron* 357.

»odwrócić twarz [od kogo]« = *zawstydzic się* (1): Turcy fie zá tho bárzo wftydzi/ [...] odwrócili fwoie twarzy od nich/ z polá zieżdzáli/ bo to vnich lekkość ná żeńfką płec fwoiey fżáble dobyć mężowi dobremu *BielKron* 312.

Przen (48) :

Zwroty: »odwrócić nogę« [w tym: *od czego* (1)] = *cofnąć się przed złem, zawrócić z drogi zła* (2): *RejPos* 226v; gdi od złego odwróciłz nogę fwoię/ [...] fńádnie cie wnet duch Páńfki przywiedzie ná drogi fłufzne *RejZwierc* 5v; *GrabowSet* O2.

»odwrócić oblicze, oczy (oko), twarz, wzrok« [w tym: *od czego* (7)] = *przebaczyć, być pobłażliwym; avertere faciem Vulg* [szyk zmienny] (4:3:2:1): iedno rácz odwrócić wzrok fwoy áby niebaczył zlóci moich *RejPs* 77; Iedno ty odwroc moy Pánye oblicze tve fwyęte/ Od grzechow mych *LubPs* N4; *Leop Ps* 50/11; *KochPs* 77; *ArtKanc* M; Odwroc fpoł z twarzą/ oko dobrotliwe/ A niechćiey báczyć ná fpráwy złośliwe *GrabowSet* I3v, K3, O4v; *LatHar* 165, 650.

»odwrocić twarz [od czego]« = *nie ulec pokusie do złego* (1): od wżyfkiego obrzydzenia Bożkiego/ odwrócić twarzy wálże. *KrowObr* 111.

»odwrocić wspank prawicę« = *przestać gromić* (1): Odwrócił zá fie wípák práwicę [*avertit retrorsum dexteram*] swoię od obliczá nieprzyácielkiego: y zápálil w Iákobie nieináczey iáko ogien páłaiący *Leop Thren* 2/3.

a) Przestać okazywać łaskę, życzliwość, posłuszeństwo (33) :

W przeciwstawieniu: »odwrocić ... obrocić się« (3): *Leop 2.Tim* 4/4; ludzie ci/ ktorzy odwróciwszy vmyłły swoie od prawdy/ obroćili się do básni/ bayką się iákás ćiefzą *NiemObr* 121; *WujNT 2.Tim* 4/4.

Zwroty: »odwrocić oblicze (a. obliczność), twarz, oczy (oko), oblicza (G)« [*w tym: oko i twarz* (1)] [*w tym: od kogo* (13), *od czego* (2), *komu* (2)] = *rozgniewać się, zostawić bez opieki, nie dać się przebłagać* (o Bogu); *avertere faciem a. oculos Vulg* [szyk zmienny] (11:7:5:1): *TarDuch* A3v; *WróbŻółt* 103/29, ii2; *RejPs* 32v, 45, 211; *Lecz iżeś ná čás odwrócił mnye obliczá swego/ Byłem frodze zátrwożonym LubPs* H, F2v, X6; *gdy wyciągnięcie ku niebu ręce wálle/ odwrócę oczy swe od was Leop Is* 1/15, *Ps* 29/8; *RejPos* 106v, 197; *gdy mi przynieście ofiarę/ odwrócę od was oblicze moje BudBib 4.Esdr* 1/31; *kiedy twarz odwrócił/ wżylcy zálmuceni. KochPs* 156, 15, 41; *Niebo/ miełzczanie Boży/ [...] Odwróćcie twarzy wálże od ofiar ftráźliwych ZawJest* 31; *Twarz od vćifku/ od wołania wży/ Pan moy odwrócił/ więc lutość nie rufzy. GrabowSet Gv; LatHar* [+10]v; *SiebRozmyśl* E4; *SkarKaz* 316a; *SkarKazSej* 672a.

»odwrocić oczy (oko)« [*w tym: od czego* (1)] = *stać się zatwardziałym, zgrzeszyć; avertere a. declinare oculum PolAnt* [szyk zmienny] (3): *przeto żełmy opućili Páná Bogá/ żełmy odwróćili oczy náłze od przybytku iego OrzList* c2v; *Wlele ich zgrzełzyło dla vboftwá/ á ktory sie iedno chciał zbogácić odwrócił oko swe. BibRadz Eccli* 27/1; *oczy swe odwróćili áby nie pátrzáli w niebo/ zápamiętawłzy y fądu fpráwiedliwego. BibRadz Dan* 13/9.

»odwrocić precz« (1): *CZemuś pánie odstąpił? czemuś twarz swoię Odwrócił precz odemnie KochPs* 15.

»odwrocić serce [od kogo]« [szyk zmienny] (3): *iełli nie odwróćilz ferca swoiego odemnie y od woley moiey y s tym to ludem twoim/ nie odwrócę sie ia też od ciebie RejPos* 349, 350v; *LatHar* 144.

»odwrocić umysł, myśl [od czego]« (2:1): [*do Skanderbega:*] *odwróc vmyłł swoy/ od iego [Turka] złośliwego przyrodzenia/ zámkni wży od iego łudzenia BielKron* 254; *NiemObr* 121; *LatHar* 144.

»odwrocić uszy [od czego]« = *nie chceć słuchać, avertere auditum Vulg* [szyk zmienny] (3): *odwrócá włly od prawdy/ á do básni sie obroćá. Leop 2.Tim* 4/4; *GrabowSet Gv; WujNT 2.Tim* 4/4.

Szeregi: »odmienić a odwrócić« (1): *fkoro odmienilz á odwróćilz to ferce swoie ode mnie/ tedy y ten lud twoy/ y miełce to/ y potomłtwo twoie dam á zołtáwiew ná fábulę RejPos* 350v.

»odwrocić a odstąpić« (1): *oto się ftáwiew oczom Bożkiego máiełtatu [...]/ ktorym ták ćiężko [...] zgrzełzył: [...] od ciebie/ Páná Bogá mego/ ferce y myśl odwróćilz/ y odstápiwłzy LatHar* 144.

2. Sprawić, aby ktoś wykonał ruch częściá ciała; przen; avertere Vulg [co] (7) :

odwrócić komu (1): *Iezu ktorys [...]/ fmyłł gim [apostolom] odwrócił izby píłma zrozumiełi. TarDuch* C8.

Zwrot: »odwrocić oczy [czyje], wzrok [czyj]« [w tym: od czego (3)] = *sprawić, aby ktoś nie uległ pokusie do złego; avertere oculos Vulg (5:1): Auerte oculos meos ne videant vanitatem [...].* Racz odwrocić oczy moje miły panie/ aby nie widziały próżności *WróbŻółt 118/37; proflę áby od koźdey niepotrzebney próżności odwrocił błędne oczy moje RejPs 178; LubPs aa6v; Leop Ps 118/37; Odwróc wzrok mój od márności/ niech przy tobie ftoię KochPs 180; LatHar 608.*

3. Przewrócić skiby, zaorać po raz drugi [co] (1) : *Novare agrum. Poorać/ Drugi raz orać/ odwrócić rolę Mącz 251d.*

[*W połączeniu szeregowym: uczynić raczył, iż przerweczeni świątnicy [...]* i ich potomkowie folwark wszytek kustoszowski na Szczytnikach leżący zorać, sprzeorać, zawlec, odwrócić i wedle zwykłego obyczaju dobrze uprawić [...] będą powinni *OrdynWiej 1575 nr 47.*]

4. Sprawić, aby coś zmieniło kierunek; avertere JanStat [co] (3) : *iześ ty gościniec nález ścieśnił/ álbo zásiadł/ záwárł/ álbo zaléwkem zálał/ álbo gorzým mieýfcem obrócił/ álbo też odwrócił. SarnStat 142.*

Przen (2) : *O Oycze miłosierny/ ktorego dobroći Zadnego grobla grzechu/ zdroiow nie odwróci/ luź lie zmiłuy nád námi SzarzRyt B2v.*

Zwrot: »indzie rzecz odwrócić« = *zacząć mówić o czymś innym (1):* *miło mi słuchác. boię się gdybym co Przemowił, żeby indzie rzeczy nie odwrócił. CiekPotr 78.*

5. Sprawić, aby ktoś się cofnął (a. coś się cofnęło), odszedł (odeszło) z powrotem; avertere Vulg, Modrz [kogo, co] (5) : *ftáraymy lie ábyfmy iednákim dawným nábożeńftwem Bogá vblągáli: á co wiedzieć gdy polepźenie vzna/ iż ielzcze tego Tyránná ná granicy odwróci. PowodPr 56.*

Zwroty: »odwrócić na wstecz« (1): *ty iedno powftań miły pánie/ á odwróc ná wftecz tákiego [który czyha na mnie] RejPs 22v.*

»odwrócić nazad« (1): *rofkazał Kroi Wojewodzie Siedmigrockiemu/ [...] żeby ábo w tył Turkowi vderzył [...]: álbo do Thurek ciągnął iżeby odwrócił Thurká ná zad. BielKron 306.*

W przen (1) :

Zwrot: »od szyj [czyich] odwrocić« (1): *Iefli tedy nieprzyaciela te⁸⁰ od fziy náleznych odwrocić [a cervicibus nostris avertere] chcemy/ ftáraymy się/ ábychmy żywot nález w lepźy odmienili. ModrzBaz 128.*

Przen (1) : *Auertifti adiutorium gladij eius: et non es auxiliatus ei in bello. Odwróciłeś pomoc miecza [= mieczowi] iego á nie dałeś iemu pomoci na walce. WróbŻółt 88/44.*

6. Sprawić, aby coś nie nastąpiło, przestało się dziać, nie doszło do skutku; zapobiec, przeciwdziałać [co] (12) : *iákoby rzekł/ iużeście wygrali: bárzo wiele tymi kordy zwoiuiecie: y iuź pewnie nimi poftánowanie Bogá Oycá mego odwróciacie CzechRozm 237v, 231v; iáko napodleyźi zeglarze ná morzu widząc blifką nawálność morfką dodawáią biegłym ftyrnikom rády/ iákoby ią odwrócić [avertendam] ábo iey wyż mogli ModrzBaz 102v; wczynię ią co chcę A kto to odwróci? CzechEp 271, 414; wzrufzon bárzo/ poftępki brzydkimi/ Chcąc się ich pomścić/ w žal dni me obrocił [...]. Przyczyńcie się wy/ żeby žal odwrócił GrabowSet G2.*

odwrócić od kogo (2): GrabowSet P4v cf W przen. Cf »gniew odwrócić«.

odwrocić czym (1): lecz Inadz Moyzełz z ynemy wiernemi twoiemi pokornemi prozbami łwemi odwroćili poczętą łrogołć rozgniewania twego. *RejPs* 157v.

W połączeniu szeregowym (1): a czo bandą wyedzwał bycz łkodlywego yego Crolewłkyey myłofczy. y. pothomkom yego Crolewłkyey myłofczy, a corvnye polłkyey. tho oftrzegą, a wedle mołznołczy moyey, ochroną, y odwrocą *MetrKor* 40/174.

W przeciwstawieniu: »odwrocić ... obrocić« (1): *GrabowSet* P4v *cf W przen*.

Zwroty: »gniew odwrocie [od kogo]« (1): Phineášowi łynowi Aaronowemu/ ktory Zábrego z nierządnicą Kozbą corką Książęćią Mádyañłkiego ná łprołnym vczynku mieczem przebił/ dziełkował: iłz młzcząc łię nád nimi zelżywołci Bołkyey gniew Boży od ludu iego odwroćił. *SkarŻyw* 483.

»odwrocić złości, rady« = *nie dopuścić do realizacji złych zamiarów (1:1)*: Odwroć złości nieprzijacielom moim á w prawdzie twoiey rozprołz ie. *TarDuch* D8v; *GrabowSet* Q3v.

W przen (1) : á gdy nas grzech topił Tył od nas/ nawálności włzelákie/ odwroćił/ A chcąc lud mieć bełpieczny/ náłięł ie obroćił. *GrabowSet* P4v.

7. *Powstrzymać się od czegoł, zaprzestać [w tym: co (12), czego (1)] (13)* : gdy na wás przydą przeciwnołci ij cięłłkołci/ wezmiecie przed łię boże vmęczenijé/ a odwroćiwłły załmucenijé/ mowcie/ Bądź twá wołá miły panie. *OpecŻyw* 99v; *RejPs* 133; Vłmirzyłeł włłYTEK gniew twey wielkney łrogołci A odwroćileł ná włłem łwey popędliwołci. *LubPs* T.

odwrocić od kogo, od czego (9): *RejPs* 156, 203v; *RejPos* 144v; pokaranie zápálczywołci twoiey [...] rácz od nas odwroćić. *LatHar* 181. *Cf Zwroty*.

Zwroty: »odwrocić gniew [od kogo]« (4): ielłibył przepułcić miał głod/ ábo łrogie walki/ ábo łrogi miecz ná then nędzny lud/ zmiłuy łie nád nim/ á odwroć gniew łwoy łwięty od niego. *RejPos* 75v, 75v, 195v; *RejZwierc* 199v.

»odwrocić myłł [od czego]« = *przestać myłł o czymł (1)*: odwroć małuczko myłł twoię od grzéchu łwoieł⁸⁰ *MurzHist* F.

W przen (2) : tegoł nie wdzyęczen iłz do cyebye przyłc chce/ á tobą łie opiekác chce: iuzeł łobie krzyw/ ielłi ten vmyłł łwoy/ á te drogę łwoię/ odwroćić od ciebie będzie raczył. *RejPos* 144v; Owa Pan Bog odwroći kiedy ten bicł łrogi/ A záłię w łáłkę przijmie ten narod vbogi. *RejZwierc* 241v.

8. *Sprawić, aby ktoł się powstrzymał, przestał; avertere PolAnt, Vulg; dimovere Mącz [kogo, co] (16)* : [Ab eius amore nec blandimenta nec tormenta me potuerunt revocare (othvroczycz). *Glosy I nr 67/5.*]

odwrocić od kogo, od czego (5): *MurzNT* 93v; *BielKron* 78v, 307; iłz ielłi łie vznałz [...] / á iłz będzyleł prawdziwie obiałniał ludowi iego łłowá iego łwięte/ iłz cie ielłcze Pan chce odwroćić od tego márnego obładzenia twoyego *RejPos* 189; *ArtKanc* K14v.

odwrocić z czego (1): przezyłrzy ono łłáchetne łerce ieł⁸⁰/ iáką on miłofcią łzuka á prágnie zbáwienia tweł⁸⁰/ á iłzby cie wywioldł á odwróćił z vpádku twego *RejPos* 107.

W przeciwstawieniu: »odwrocić ... przyłkonić« (1): [*Król Ludwig*] łam chciał łie ielłcze przez łię pokułić/ áby ie [wojska] odwroćił od łwego przedłwężięcia á przyłkonić ku odćiągnieniu *BielKron* 307.

Zwrot: »odwrocić gniew« [w tym. czyj (1)] = *dimovere odium Mącz* (2): yedno ten łam nálezyon był yego wybránem/ Stoyąc przed obliczym yego yáko przed łwym pánem Aby był odwrocił ná wlfem on łrogi gnyew yego *LubPs Y3; Mącz 234c*.

W przen (2) :

Zwrot: »odwrocić serce [czyje]« [szyk zmienny] (2): *MurzNT 93v*; miał żon łiedm łet/ á náložnic trzy łtá/ ktore odwrociły łerce iego od drogi Bożey *BielKron 78v*.

a. *Skłonić do zmiany przekonań* (8) :

odwrocić od kogo czym (1): thego Maurycego rádá niebołzczyká iego Dziadá Ierzyká/ záłię namowámi łwemi odwrociła od Luterłkich Kłiążąt. *BielKron 220v*.

α. *Do zmiany przekonań religijnych* (7) : iedny odwrócono zásię/ á drudzy zołtáli w tym błędzie *BiałKat 298v; WujNT Act 19/26*.

odwrocić od kogo, od czego (4): Ten piąty Synod wielki wczynił w Konłtántynopolu/ ná którym łuftynianá Celárzá odwrocił od łekty Arryáńłkiey. *BielKron 163; GrzegRóżn Iv; SkarJedn 219; WujNT Act 13/8*.

Szereg: »namowić a odwrocić« (1): nie tylko w Efezie/ ále práwie po włzytkiey Azyey ten Páweł namowił á odwrocił [*suadens avertit*] wiele łudu *BibRadz Act 19/26*.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Abwenden. Odwrocić. Vertere, avertere, flectere *Calag 6b*.

Synonimy: **1.a.** *odstronić*; **7., 8.** *pohamować, powciągnąć, powściągnąć, wściągnąć*.

Formacje współrdzenne cf WROCIĆ.

Cf **ODWROCENIE, ODWROCONY**